

НАРОЩУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЯК ФАКТОР СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ

Л.В. Страшинська, канд. екон. наук
Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України

В умовах зростаючої конкуренції успіх підприємницької діяльності значною мірою залежить від підвищення інноваційної активності підприємств. Сучасний стан розвитку харчової промисловості потребує розв'язання ряду проблем, пов'язаних з необхідністю переходу галузей з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів на інноваційний шлях розвитку, спрямований на виробництво якісних та безпечних для здоров'я людини харчових продуктів.

Комплексною характеристикою спроможності підприємства до інноваційної діяльності є його інноваційний потенціал (ІП), під яким розуміють сукупність ресурсів та можливостей їх використання для створення та/або впровадження і реалізації інновацій, що дозволяє досягти інноваційної (стратегічної) мети підприємства та його ефективного розвитку. Інноваційний потенціал підприємства значною мірою визначається техніко-технологічними характеристиками виробничого устаткування, його затністю до переналагодження, перепланування операцій та інше, що фактично забезпечує можливість подальшого розвитку підприємства.

Ринкове середовище завжди генерує тиск, змушуючи підприємство реагувати на його зміни для збереження сталих позицій динамічного балансування на ринку. Крім того, наявність взаємозв'язків між інноваційним потенціалом підприємства та навколишнім ринковим середовищем підтверджує, що зовнішнє середовище постійно провокує керівництво забезпечувати високий рівень стратегічної гнучкості свого підприємства.

Цілеспрямоване впровадження інновацій з метою поліпшення функціонування підприємства вносить зміни в первинну структуру виробничого організму, переводячи його в нове становище. Мова йде про те, що новатори вторгаючись у систему, порушуючи її рівновагу, змушують цю систему рухатися до рівноваги згідно відповідної теорії. Тому можна стверджувати, що впровадження інновацій сприяє змінам підприємства як системи, завдяки чому будується новий засіб для задоволення споживчих потреб.

При цьому слабе використання інноваційного потенціалу ставить під сумнів стратегічне майбутнє підприємств, що під впливом факторів невизначеності зовнішнього середовища призводить до поступового зниження їх активності. Несподіваність впливів зовнішніх факторів вимагає від керівництва проведення аналізу конкурентних можливостей і позицій підприємств та розробки комплексу стратегій з урахуванням інноваційного потенціалу з поступовим застосуванням їх на практиці.

Оцінка інноваційного потенціалу є визначальним фактором щодо визначення інноваційної стратегії та аналізу готовності будь-якого підприємства до інноваційного розвитку. При розгляді питань із впровадження нових технологій за відсутності попередньої оцінки інноваційного потенціалу підприємства можуть бути негативні результати, оскільки воно може виявитись фінансово неспроможним, мати проблеми з кадровим забезпеченням та ін. Якщо з цих причин підприємство не зможе вчасно реалізувати інноваційний проект, це може негативно відобразитися на його господарській діяльності чи взагалі призвести до припинення інноваційного проекту, його старіння.

Існують різні точки зору вчених щодо структури інноваційного потенціалу. Окремі автори зазначають, що основними складовими інноваційного потенціалу є науково-технічна інформація, управління, кадри. Деякі автори розглядають структуру інноваційного потенціалу в розрізі основних видів інноваційної діяльності, яка включає такі складові як фінансовий, інтелектуальний, організаційно-управлінський, виробничо-

технічний, інформаційно-методичний. До структури інноваційного потенціалу підприємства відносять також техніко-технологічний потенціал, кадровий потенціал, фінансовий потенціал, науково-дослідний потенціал, комунікаційний потенціал, мотиваційний потенціал, інформаційний потенціал, інтелектуальний потенціал, ринковий потенціал тощо.

Зазначимо, що в практиці оцінювання інноваційного потенціалу існують різні методичні підходи, що дають змогу оцінити рівень інноваційного потенціалу підприємства: залежно від ступеня залучення його до інноваційного процесу; із позицій відповідності до завдань підприємства; з урахуванням забезпечення зростання узагальнюючого результату діяльності підприємства, прибутку; з урахуванням його фінансово-економічних ресурсів для ефективного забезпечення не лише стратегічної інноваційної, але й поточної виробничої діяльності. Проте проблема полягає в тому, що при врахуванні складності та багатоваріантності категорії інноваційного потенціалу, доводиться характеризувати його доволі різнорідними кількісними та якісними параметрами, що мають ще й неоднозначні одиниці вимірювання. Це потребує розроблення специфічних підходів до забезпечення їх систематизації та зіставлення, оскільки значну частину показників буває дуже складно виміряти.

Крім цього, для оцінювання інноваційного потенціалу окремих підприємств наявна інформація не завжди буває достатньо достовірною, оскільки не всі економічні показники фіксовані у статистичній звітності і піддаються контролю. Деякі з них, прийняті за методикою, мають нульове значення і певним чином нівелюють остаточний результат оцінювання інноваційного потенціалу підприємств продовольчого ринку.

Таким чином, оцінку можна вважати найточнішою та цінною за умови забезпечення системного, комплексного підходу до оцінювання інноваційного потенціалу підприємств, повноти охоплення характеристик, об'єктивності та точності їх визначення, а також зіставлення (у часі чи з іншими об'єктами) і забезпеченням можливості відображення специфіки даного об'єкта.

Методичні підходи до оцінювання інноваційного потенціалу підприємств
продовольчого ринку

Методика оцінки	Загальна методична схема оцінки
Методика оцінювання інноваційного потенціалу підприємства з урахуванням забезпечення зростання узагальнюючого результату діяльності підприємства, прибутку	<ul style="list-style-type: none"> · оцінка ефективності використання інноваційного потенціалу підприємства здійснюється з огляду на забезпечення зростання узагальнюючого показника його ефективності та результату - прибутку; · вираховують показники рентабельності інноваційного потенціалу як відношення прибутку підприємства від звичайної діяльності до оподаткування його наявного розміру; · наявність власних оборотних коштів як різниця величин джерел власного капіталу та необоротних активів;
Методика, що дає можливість оцінити інноваційний потенціал із позицій відповідності до завдань підприємства	<ul style="list-style-type: none"> · визначення чинників, пов'язаних з відповідними властивостями інноваційного потенціалу; · встановлення головних критеріїв оцінки інноваційного потенціалу; · вимірювання спеціальними методами чинників інноваційного потенціалу з використанням системи одиничних і загальних показників; · на підставі отриманої інформації робиться висновок щодо рівня та якості інноваційного потенціалу підприємства та їх відповідності поставленим цілям;
Методика, що дає змогу оцінити рівень інноваційного потенціалу підприємства залежно від ступеня залучення його до інноваційного процесу	<ul style="list-style-type: none"> · первинні показники порівнюються з базовими (середніми, конкуруючого підприємства, базового підприємства, показниками даного підприємства за минулий період); · розрахунок наступних параметрів: <ul style="list-style-type: none"> - вагомості первинних (диференційованих) показників

	<p>інноваційних ресурсів і процедур експертним методом визначення рангів показників та їх переведення у відповідні показники вагомості;</p> <ul style="list-style-type: none"> - очікуваної величини узагальнюючого показника оцінки інноваційних процедур; - інтегрального показника рівня використання інноваційного потенціалу підприємства.
--	---

Загальноприйнятим є те, що на виробничих підприємствах основу інноваційної діяльності становить розробка, освоєння і використання технологічних інновацій. За даними Держкомстату України кількість підприємств харчової промисловості, які впроваджують інновації зменшується. Більше ніж вдвічі скоротилась кількість впроваджених технологічних процесів із 192 у 2004 році до 79 у 2007 році, з них маловідходних та ресурсозберігаючих – втричі (від 92 у 2004 році до 35 у 2007 році). Витрати на продуктові інновації на підприємствах харчової промисловості у 2004 році становили 439 млн. грн., на процесові – 253,4 млн. грн.; у 2006 році – відповідні витрати зменшились на продуктові інновації і становили 415 млн. грн., і збільшились на процесові до 611,3 млн. грн.; у 2007 році спостерігається скорочення витрат і на продуктові і на процесові інновації відповідно до 362,9 млн. грн. та 447,9 млн. грн. Існує тенденція до скорочення освоєння нових видів матеріалів, виробів та продуктів тощо.

На теперішній час в економіці України спостерігається диспропорція між наявністю інноваційних можливостей та їх реальним втіленням в практиці управління. Невелика кількість підприємств, що мають високий інноваційний потенціал та нездатність до його ефективного використання обумовлюється відсутністю комплексних досліджень, методологічних розробок і концептуальних підходів до оцінки інноваційного потенціалу, розробки стратегій його перспективного розвитку та ефективності використання.

Основними чинниками, що перешкоджають ефективному використанню інноваційного потенціалу підприємств є висока вартість нововведень, відсутність коштів для фінансування інновацій і недостатність їх фінансової підтримки з боку держави, тривалий термін окупності нововведень, який збільшує ризиковість, нестача кваліфікованих кадрів, здатних впроваджувати наукові розробки, обмеженість інформації про нові технології, повільне впровадження відповідних процесів і маркетингу.

Аналіз показує, що основними чинниками, що перешкоджають ефективному використанню наукового інноваційного потенціалу є: недостатнє фінансове забезпечення діяльності наукових установ, відсутність захисту інтелектуального права на інноваційні розробки, кадрові проблеми, невисокий рівень розвитку технологій, обмеженість інноваційної інфраструктури, недостатня розвиненість нормативно-правової бази в галузі державного регулювання та стимулювання інноваційної діяльності, відсутність взаємодії наукових організацій з підприємствами продовольчого ринку.

Таким чином, стратегічний розвиток підприємств продовольчого ринку передбачає прискорення нарощування інноваційного потенціалу, що можливо за умови розробки та реалізації галузевої інноваційної політики, формування сучасної інноваційної інфраструктури, яка відповідає найновішим тенденціям і ринковим відносинам; організація державного страхування можливих ризиків у процесі інноваційної діяльності; створення спеціальних інвестиційно-інноваційних банків для концентрації фінансових ресурсів на цілі інновації; сприяння зовнішньоекономічній співпраці у технологічній сфері з метою реалізації своїх технологічних можливостей і одержання необхідних інвестицій.